

Małgorzata Chojak

Lublin

Współpraca rodziców i nauczycieli – trudne, ważne i konieczne zadanie

Nie ulega wątpliwości – pisze M. Łobocki – iż *współpraca nauczycieli i rodziców jest ważnym czynnikiem prawidłowego funkcjonowania szkoły i rodziny. Warunkuje poprawny rozwój umysłowy, społeczny i moralny uczniów, tj. wpływa korzystnie na ich postępy w nauce i zachowaniu. Umożliwia także doskonalenie przez nauczycieli i rodziców ich umiejętności pedagogicznych*¹.

Bez bliższej współpracy z podstawowym i pierwotnym środowiskiem rozwoju dziecka, jakim jest rodzina, szkoła nie jest w stanie wywiązać się ze swoich zadań dydaktyczno-wychowawczych. Nauczyciele nie mają bowiem możliwości głębszego poznania i zrozumienia swoich uczniów. Nie mogą też liczyć na wsparcie rodziców we własnych poczynaniach wychowawczych i być dla nich użytecznymi doradcami w nurtujących ich sprawach natury wychowawczej. Brak jest również możliwości wspólnego szukania dróg rozwiązywania trudności pojawiających się i związanych z dziećmi. Ponadto *brak lub niedosyt kontaktów rodziców z nauczycielem nie sprzyja pracy wychowawczej w rodzinie. Przede wszystkim utrudnia rodzicom rozpoznanie realnych możliwości ich dziecka w zakresie różnych przedmiotów nauczania i niektórych jego możliwości czy uzdolnień (...)* Poza tym, rodzice dzięki swojej współpracy ze szkołą, są w stanie *dopomóc dziecku w rozwiązywaniu problemów, z jakimi się ono boryka. Mogą również zorientować się zawniczasu w jego*

¹ M. Łobocki, *O współpracy nauczycieli i rodziców w rozumieniu tradycyjnym*, w: I. Nowosad, M. J. Szymański (red.), *Nauczyciele i rodzice. W poszukiwaniu nowych znaczeń i interpretacji współpracy*, Zielona Góra, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2004, s. 85.

zaległościach w przyswajaniu wiadomości i objętych programem szkolnym, co umożliwiała ich wczesne i skuteczne wyrównanie. Wychowawcze znaczenie współpracy nauczycieli i rodziców uzasadnia nade wszystko to, iż rodzina i szkoła stanowią dwa różne i uzupełniające się środowiska wychowawcze².

Przytoczone powyżej obszernie fragmenty artykułu M. Łobockiego w sposób bardzo trafny i konkretny przedstawiają istotę konieczności zaistnienia współpracy pomiędzy rodzicami i nauczycielami. Jest ona niezbędna do właściwego wspierania rozwoju dziecka, a tym samym do pełnego wywiązywania się rodziny i szkoły ze swoich funkcji. Tymczasem polska rzeczywistość wygląda zupełnie inaczej. Zarówno liczne badania, jak i praktyka „życia szkoły” wyraźnie wskazują na ogrom problemów, jakie uniemożliwiają współpracę rodziców i nauczycieli. Ze względu na ograniczone ramy artykułu, nie zostaną one przytoczone. Zajmują jednak dość obszernie miejsce w cytowanych publikacjach naukowych.

Warunki efektywnego współdziałania rodziny i szkoły

Jakie warunki powinny być spełnione, by szkoła i rodzina mogły efektywnie współdziałać? Wśród znawców przedmiotu wymieniane są takie czynniki jak:

- pozytywna motywacja, łącząca się z dobrowolnością, świadomością celowości współpracy i korzyści z niej wynikających;³
- umiejętność rozpoznawania wzajemnych oczekiwań;⁴
- właściwa komunikacja⁵, umożliwiająca swobodną wymianę myśli dotyczących zarówno osiągnięć ucznia i jego trudności, jak i sytuacji szkolnej czy rodzinnej;

² M. Łobocki, *O współpracy nauczycieli i rodziców...*, s. 86-87.

³ D. Adamczyk, *Współpraca rodziców i nauczycieli na rzecz dzieci*, w: „Nauczanie Początkowe” 2004, nr 2, s. 17-25.

⁴ I. Nowosad, A. Famuła, *Umiejętność rozpoznawania oczekiwań jako warunek współpracy*, w: I. Nowosad, H. Jerulank, *Nauczyciele i rodzice. Inicjowanie współpracy i doskonalenie warsztatu. cz. II*, Zielona Góra, IMAR_DRUK, 2002, s. 29-34.

⁵ K. Kochan, *Na drodze do porozumienia. Rola i znaczenie właściwej komunikacji*, w: I. Nowosad, H. Jerulank, *Nauczyciele i rodzice...*, s. 35-39.

– partnerskie relacje⁶, polegające na przysługiwaniu rodzicom i nauczycielom niemal równorzędnych praw i obowiązków w ramach współpracy podejmowanej dla dobra dzieci; przejawem takich relacji jest obopólne okazywanie sobie przyjaźni, serdeczności, zaufania i wzajemnego zrozumienia, tak iż żadna ze stron nie czuje się zdominowana przez inną⁷; zarówno rodzice jak i nauczyciele mają ponadto jednakowy udział w podejmowaniu decyzji⁸, co sprzyja przestrzeganiu ustaleń i autentycznemu zaangażowaniu w realizację podjętych zadań⁹;

– poczucie odpowiedzialności¹⁰, łączące się z poczuciem lojalności, jedności oraz systematyczności w podjętych działaniach;

– odpowiedni dobór form wzajemnych kontaktów¹¹ (możliwe formy współpracy nauczycieli i rodziców ilustruje rys. 1, s. 10).

Opierając się na teorii zawartej w różnorodnych publikacjach, chciałabym zaproponować schemat bloku zajęć, które zainicjowałyby i rozwinęły współpracę pomiędzy nauczycielami i rodzicami. Poniżej zostanie przedstawiony jedynie ogólny zarys, który można dowolnie, zależnie od indywidualnej sytuacji, uzupełniać praktycznymi propozycjami zawartymi

⁶ A. W. Janke, *Trójpodmiotowe partnerstwo w stosunkach rodziny i szkoły. Model „wspólnie z dzieckiem”*, w: I. Nowosad, M. J. Szymański (red.), *Nauczyciele i rodzice. W poszukiwaniu nowych znaczeń i interpretacji współpracy*, Zielona Góra-Kraków: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2004, s. 129-162.

⁷ M. Łobocki, *O współpracy nauczycieli i rodziców w rozumieniu tradycyjnym*, w: I. Nowosad, M. J. Szymański (red.), *Nauczyciele i rodzice. W poszukiwaniu nowych znaczeń...*, s. 87.

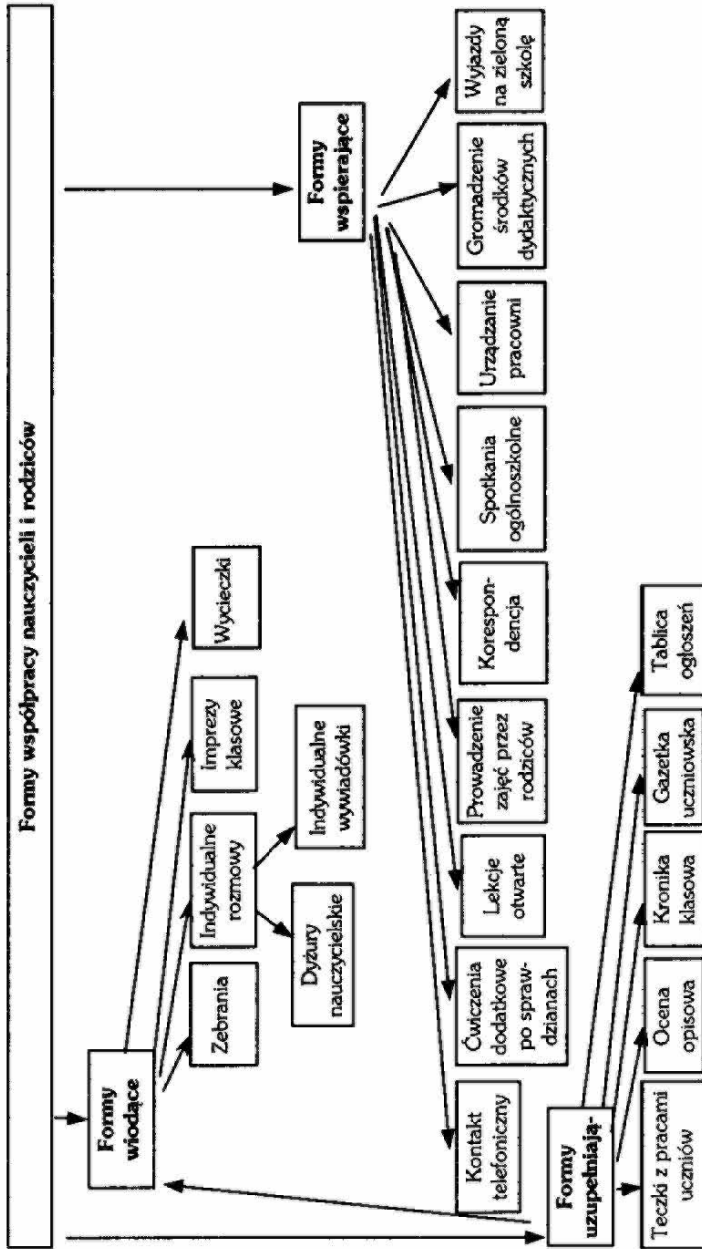
⁸ M. Jakowicka, *Potrzeba metodologicznych podstaw oceny relacji nauczyciel-rodzice*, w: I. Nowosad, M. J. Szymański (red.), *Nauczyciele i rodzice. W poszukiwaniu nowych znaczeń...*, s. 99-107.

⁹ M. Markiewicz, *Zmieniający się obszar uczestnictwa rodziców w życiu szkoły*, w: „Nauczanie Początkowe” 2004, nr 2, s. 44-48.

¹⁰ J. M. Michalak, *Idea odpowiedzialności we współpracy między nauczycielami i rodzicami. Zarys problematyki*, w: *Nauczyciele i rodzice. W poszukiwaniu nowych znaczeń...*, 2004, s. 163-171.

¹¹ M. Mendel, *Rodzice i szkoła. Jak współuczestniczyć w edukacji dzieci?*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 1998, s. 120; R. Górna, J. Wasiukiewicz, *Rodzice bliscy w szkole*, w: „Edukacja i Dialog” 2002, nr 10; internet: <http://www.vulcan.edu.pl/eid/archiwum/2002/10/rodzice.html> – wejście w dniu 16.08.2008 r.; A. W. Janke, *Transformacja w stosunkach rodziny i szkoły na przelomie XX i XXI wieku*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, 2002, s. 250; B. Pawlak, *Jak współpracować z rodzicami uczniów klas początko-*

Rysunek nr 1. Proponowane formy współpracy rodziców i nauczycieli.

B. Pawlak, *Jak współpracować z rodzicami...*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2003, s. 79.

w książkach A. Faber i E. Mazlish¹², I. Dzierzgowskiej¹³, C. J. Christopher¹⁴, w trzecim rozdziale drugiej części pozycji pod redakcją naukową I. Nowosad i H. Jerulak¹⁵ czy w szeregu artykułów¹⁶.

Ramowy blok zajęć dotyczących współpracy rodziców i nauczycieli

I. Nawiązanie kontaktu z rodzicami przed rozpoczęciem roku szkolnego (zorganizowanie spotkania, wysłanie listu z informacjami, dotyczącymi podręczników, wymagań, planowanych poczyznań). Jest to dodatkowe zadanie dla często i tak bardzo zajętego nauczyciela, ale jednocześnie dobra inwestycja. Rodzice dobrze poinformowani, to rodzice mniej bojący się, bardziej otwarci i pozytywnie nastawieni.

II. Spotkanie integracyjno-informacyjne na początku roku szkolnego mające na celu:

- wzajemne poznanie się, poznanie klasy i szkoły, w której dzieci będą się uczyć (gabinet dyrektora, lekarski, świetlica), co pozwoli m.in. na stworzenie klimatu bezpieczeństwa czy przełamanie anonimowości;
- ustalenie zasad wzajemnej współpracy (można zastosować metody aktywizujące, albo dramę, by rodzice dobrze zrozumieli idee współpracy i partnerstwa), wzajemnych oczekiwań, możliwości wsparcia w działaniach edukacyjnych i wychowawczych (w tym sposobu informowania o problemach dziecka).

Powyższe spotkanie w zależności od potrzeb i możliwości można podzielić na dwa zebrania. Ważne, by rodzice nie poczuli się jak kontrolowane i oceniane osoby, ale jak oczekiwani partnerzy-specjaliści znający najlepiej

¹² A. Faber, E. Mazlish, *Jak mówić, żeby dzieci się uczyły w domu i w szkole*, Poznań, Media Rodzina, 1996.

¹³ I. Dzierzgowska, *Rodzice w szkole. Poradnik dla dyrektorów szkół, nauczycieli i rodziców*, Warszawa, Wydawnictwa CODN, 1999.

¹⁴ C. J. Christopher, *Nauczyciel-rodzice. Skuteczne porozumiewanie się*, Gdańsk, GWP, 2004.

¹⁵ I. Nowosad, H. Jerulak, *Nauczyciele i Rodzice. Inicjowanie procesu współpracy...*

¹⁶ B. Korus, *Rola nauczyciela w integracji środowiska domowego i szkolnego dziecka w młodszym wieku szkolnym*, w: „Nauczanie Początkowe” 2004, nr 2, s. 49-64; J. Detka, B. Wabia, *Współpraca nauczycieli z rodzicami w klasie integracyjnej*, tamże, s. 65-68; W. Nie-

swoje dzieci. Taki efekt można osiągnąć przez właściwą organizację przestrzeni klasy (ustawienie stołów, poczęstunek), wykorzystanie metod aktywizujących w trakcie spotkania, a także przez właściwą komunikację. Spotkania te powinny zakończyć się podpisaniem kontraktu, obejmującego zasady współpracy, ale także i zadania, za które będą odpowiedzialne poszczególne osoby. Pod dokumentem powinni podpisać się wszyscy obecni uczestnicy spotkania.

III. W trakcie roku szkolnego pomiędzy poszczególnymi zebraniem, nauczyciel powinien utrzymywać **stały kontakt z rodzicami** w celu informowania ich o sukcesach dziecka, o jego niepowodzeniach, o aktualnych uroczystościach i ważnych wydarzeniach, a także o innych oczekiwaniach, np. związanych, z pracami domowymi lub różnymi projektami. Nauczyciel może w tym celu wysyłać rodzicom listy (co tydzień, co miesiąc), wykonywać telefony (tu ważna jest reakcja natychmiastowa – zarówno w przypadku gratulacji jak i powiadomienia o trudnościach), pisać e-maile, ustalić stałe, cotygodniowe godziny dyżurów.

IV. Kolejne **zebranie klasowe** powinno odbyć się w **połowie półrocza** i mieć charakter kontrolny. Na początku współpracy osób, które mało się znają, bardzo często pojawiają się trudności. Ważne, by ich nie wyolbrzymiać, ale i nie bagatelizować, by szczerze i otwarcie (szanując własne poglądy i różne punkty widzenia) szukać możliwości ich rozwiązania. Podczas tego spotkania można zmodyfikować ustalenia tego kontraktu. Następne **spotkanie** może odbyć się **na początku kolejnego półrocza** i być zarówno podsumowaniem dotychczasowych „dokonań”, jak i dyskusją nad czekającymi wyzwaniem – w związku z rozpoczynającym się kolejnym etapem nauki. Podobne **spotkanie** należy zorganizować **na końcu roku szkolnego**. Można na nie zaprosić dzieci (lub razem z nimi je zorganizować), by zaprezentowały własne osiągnięcia. Ważne jest, by mocno podkreślić dobre strony wzajemnej współpracy i podziękować za nią. Można również wręczyć rodzicom symboliczne dyplomy. W ten sposób nauczyciel podkreśli, że świadectwo i rozwój dziecka to również pozytywnie zdany egzamin przez samego rodzica. Przed zebraniem końcowym, w **połowie drugiego półrocza**, może odbyć się również **spotkanie kontrolne**, o charakterze motywacyjnym (jak powszechnie wiadomo wraz z malejącą liczbą dni pozostałych do wakacji, maleje również zapał uczniów do pracy).

V. Powyższy schemat nie wyklucza **zebrań organizowanych w związku z niespodziewanymi okolicznościami** (wówczas również mogą w nich uczestniczyć dzieci, jeśli jest taka możliwość albo potrzeba). Okazji do dodatkowych spotkań mogą dostarczyć różnorodne imprezy klasowe i spotkania towarzyskie czy wycieczki.

Istnieje jednakże jeszcze jeden ważny aspekt spotkań nauczycieli z rodzicami. Obecnie coraz popularniejsze stają się, organizowane na życzenie rodziców i według ich potrzeb, warsztaty, dotyczące tematyki wychowania dzieci i wspierania ich w edukacji. Niejednokrotnie już na pierwszym spotkaniu nauczyciel pyta rodziców: czy są zainteresowani tego typu warsztatami, a jeśli tak, to jakie tematy chcieliby poruszyć? Mogą oni również wyrazić chęć udziału w gotowych, sprawdzonych i popularnych programach typu „Szkola dla rodziców i wychowawców”. Ważne jest, by takich inicjatyw nie pozostawić bez echa – nawet jeśli nauczyciel nie czuje się kompetentny do przeprowadzenia tego typu zajęć. Może wówczas zwrócić się z prośbą o pomoc do specjalistów z danej dziedziny.

Widząc zainteresowanie rodziców, wychowawca może zaproponować również założenie biblioteczki klasowej, w której będą znajdować się zarówno bajki dla dzieci, jak i książki związane z różnymi zagadnieniami dotyczącymi rozwoju dziecka. Nauczyciel z pomocą rodziców może również sporządzić zeszyt z adresami różnych instytucji, poradni itp. (polecanych lekarzy, psychologów), dostępny dla ogółu rodziców, którzy będą mogli zajrzeć do niego w każdej chwili, by poszukać potrzebnego wsparcia. Być może rodzice zaoferują także swoją osobistą pomoc (np. jeśli ktoś jest adwokatem).

Takie działania integrują zespół klasowy, co skutkuje nie tylko efektywniejszą współpracą nauczyciela z rodzicami, ale także lepszymi relacjami pośród samych rodziców. Organizując ww. zajęcia trzeba jednak pamiętać, że zarówno niedosyt jak i przesyty są szkodliwe. Każdy rodzic z reguły interesuje się edukacją własnego dziecka i jego rozwojem, ale nie oznacza to bynajmniej, że chętnie każde popołudnie będzie spędzał w budynku szkolnym lub na warsztatach czy innych zebraniach. Zarówno rodzice jak i nauczyciele mają prawo do prywatności, do decydowania o swoim wolnym czasie, dlatego podczas organizowania poszczególnych zajęć należy kierować się nie tylko własnymi potrzebami, ale również i możliwościami. Każdy ma prawo do odmowy i należy ją uszanować.

Jednak nauczyciel nie może pozostać obojętny na inicjatywy ze strony rodziców (to on jest profesjonalistą w dziedzinie edukacji). Nie powinien

także rezygnować, kiedy rodzice zupełnie nie są zainteresowani szerszą współpracą. Jednocześnie musi jednak pamiętać, że nie należy prezentować postawy autorytarnej (narzucenie własnego zdania i różnorodnych obowiązków), ponieważ przynosi to z reguły odwrotne rezultaty. Badania Wiktora Żłobickiego wykazały, że rodzice najchętniej podejmują współpracę wówczas, kiedy nauczyciel wykazuje autentyczne pozytywne nastawienie i nie narzuca im konieczności podjęcia wspólnych działań¹⁷.

Podsumowanie

Na zakończenie warto jeszcze podkreślić, że *współpraca szkoły i domu jest niezbędna zwłaszcza w sytuacji dzieci w wieku przedszkolnym i w młodszym wieku szkolnym oraz uczniów specjalnej troski. Nie oznacza to jednak, iż można z niej zrezygnować w przypadku uczniów w starszym wieku szkolnym lub ograniczyć się wyłącznie do uczniów sprawiających trudności wychowawcze. Ma ona bowiem do odegrania doniosłą rolę nie tylko w przezwyciężeniu trudności i zapobieganiu im, lecz także w wielostronnym rozwoju dzieci i młodzieży, w tym szczególnie w usprawnieniu i unowocześnieniu zarówno nauczania, jak i wychowania*¹⁸.

Zadania rodziny i szkoły są działaniami wspólnymi. Nauczyciele i rodzice nie mogą rezygnować z zainteresowania sobą nawzajem. Rezygnacja ze współpracy zawsze pozostaje ze szkodą dla wychowania. **Nauczyciele i rodzice muszą szukać w sobie tego, co najlepsze, aby móc to zaoferować swoim dzieciom. Obustronne rady, przekaz informacji, współdziałanie i pomoc warunkują pedagogiczną skuteczność**¹⁹.

¹⁷ W. Żłobicki, *Rodzice i nauczyciele w edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków, Impuls, 2000, s. 82.

¹⁸ M. Łobocki, *O współpracy nauczycieli i rodziców w rozumieniu tradycyjnym*, w: I. Nowosad, M. J. Szymański (red.), w: *Nauczyciele i rodzice. W poszukiwaniu nowych znaczeń...*, s. 87.

¹⁹ por. W. Segiet, *Rodzice i nauczyciele. Wzajemne stosunki i reprezentacje*, Poznań, „Książka i Wiedza”, 1999.